

ONKOLOGIK KASALLIKKA CHALINGAN BEMORLAR PSIXOLOGIYASI

Moxinur A'zamova Azimjon qizi

Toshkent davlat tibbiyot universtiteti, 2-kurs talabasi

2- son Davolash fakulteti

Kalit so'zlar: saraton, onkologik bemorlar, psixologik holat, depressiya, xavotir, stress, psixo-onkologiya, immun tizim, HPA o'qi, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, biopsixosotsial model, hayot sifati, davolanishga rioya qilish, psixologik yordam.

Dolzarbligi. Saraton bugungi kunda eng ko'p uchraydigan hamda o'lim ko'rsatkichi yuqori bo'lgan kasalliklardan biri hisoblanadi. U nafaqat insonning jismoniy holatiga, balki ruhiy-emotsional holatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Onkologik tashxis qo'yilgan bemorlarda qo'rquv, xavotir, depressiya va umidsizlik kabi psixologik holatlar tez-tez uchraydi [1].

JSST ma'lumotlariga ko'ra, har yili dunyo bo'yicha taxminan 19–20 million yangi saraton holati qayd etiladi va 10 millionga yaqin odam ushbu kasallik sabab vafot etadi [2]. Bemorlarning 30–50 % ida psixologik buzilishlar, ularning taxminan 40 % ida depressiya kuzatiladi [3].

Asosiy qism. Onkologik kasalliklar, xususan o'sma tashxisi qo'yilgan bemorlarda psixologik holat kasallikning kechishi va davolanish natijalariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotlar saraton bilan kasallangan bemorlarning 30–50 % ida psixologik buzilishlar aniqlanishini ko'rsatadi [3]. Ularning eng ko'p uchraydigan turlari depressiya va anksiyete hisoblanadi [4].

1. Psixologik buzilishlarning tarqalishi va turlari

Ma'lumotlarga ko'ra:

- Klinik darajadagi depressiya bemorlarning 35–40 % ida uchraydi [4].
- Xavotir darajasi 40–50 % gacha yetadi [5].

- Taxminan 60 % bemor tashxisdan keyin kuchli stress reaksiyasini boshdan kechiradi [6].

Bu ko'rsatkichlar umumiy populyatsiyaga nisbatan bir necha barobar yuqori bo'lib, onkologik kasalliklarning ruhiy yukini ko'rsatadi [3].

2. Psixologik reaksiyalarning patofiziologik asoslari

Saraton tashxisi organizmda surunkali stress javobini faollashtiradi. Bu jarayonda:

- gipotalamo-gipofizar-adrenal (HPA) o'qi faollashadi;
- kortizol darajasi ortadi;
- simpatik nerv tizimi qo'zg'aladi.

Natijada immun tizim faoliyati susayadi va bu o'sma rivojlanishiga bilvosita ta'sir ko'rsatishi mumkin [7]. Psixologik stress va o'sma biologiyasi o'rtasida bog'liqlik mavjudligi ilmiy jihatdan asoslangan [8].

3. Ijtimoiy-psixologik omillar

- Bemorlarning 25–30 % ida ijtimoiy izolyatsiya kuzatiladi [9].
- Oila qo'llab-quvvatlovi depressiyani kamaytiradi [10].
- Ijtimoiy faol bemorlarda yashash ko'rsatkichlari yuqoriroq [11].

4. Psixologik holatning davolanish natijalariga ta'siri

- Psixologik yordam olgan bemorlarda davolanishga moslashuv 20–30 % ga yaxshilanadi [12].

- Depressiya terapiyaga rioya qilishni pasaytiradi [13].
- Ijobiy ruhiy holat immun javobni kuchaytirishi mumkin [7].
- Stress gormonlari o'sma invazivligini oshirishi mumkin [8].

5. Zamonaviy yondashuv – biopsixosotsial model

Biopsixosotsial model biologik, psixologik va ijtimoiy omillarni birgalikda baholashni nazarda tutadi [14]. Bu yondashuv kompleks davolash imkonini beradi.

Xulosa. Onkologik kasalliklar nafaqat somatik, balki chuqur psixologik muammo ham hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, saraton bilan kasallangan bemorlarning katta qismida depressiya, xavotir va stress kuzatiladi, bu esa davolanish samaradorligi va prognozga bevosita ta'sir qiladi. Surunkali stressning

HPA o'qi orqali immun tizimga ta'siri o'sma rivojlanishiga bilvosita hissa qo'shishi mumkinligi psixo-onkologiyaning ahamiyatini yanada oshiradi.

Shu sababli zamonaviy onkologiyada faqat farmakologik davolash yetarli emas. Psixologik maslahat, psixoterapiya, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va oilaviy yordamni davolash protokollariga integratsiya qilish zarur. Psixologik qo'llab-quvvatlash:

- davolanishga rioya qilishni oshiradi;
- bemorning hayot sifatini yaxshilaydi;
- stress gormonlarini kamaytiradi;
- immun javobni mustahkamlashi mumkin;
- yashash ko'rsatkichlarini yaxshilashga yordam beradi.

Kelajakda onkologik yordam tizimida psixo-onkologik xizmatlarni majburiy komponent sifatida joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu bemorlarni kompleks davolash, ularning ijtimoiy moslashuvi va uzoq muddatli prognozini yaxshilashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. National Cancer Institute. Psychological Stress and Cancer.
2. World Health Organization (WHO). Global Cancer Statistics 2023.
3. Mitchell AJ et al. *Prevalence of depression, anxiety in cancer patients*. Lancet Oncology, 2011.
4. Walker J et al. *Prevalence of depression in cancer patients*. Lancet Psychiatry, 2014.
5. Pitman A et al. *Depression and anxiety in patients with cancer*. BMJ, 2018.
6. Stanton AL. *Psychological response to cancer diagnosis*. Journal of Clinical Oncology.
7. Reiche EM et al. *Stress, depression, immune system and cancer*. Lancet Oncology, 2004.
8. Antoni MH et al. *Psychoneuroimmunology and cancer*. Nature Reviews Cancer, 2006.

9. Cacioppo JT et al. *Social isolation and health*. Perspectives on Psychological Science.
10. Kroenke CH et al. *Social networks and cancer survival*. Journal of Clinical Oncology.
11. Pinguart M, Duberstein PR. *Depression and cancer mortality*. Psychological Medicine.
12. Faller H et al. *Psychological interventions for cancer patients*. Cochrane Review, 2013.
13. DiMatteo MR. *Depression and treatment adherence*. Archives of Internal Medicine.
14. Engel GL. *The biopsychosocial model*. Science, 1977.